

Boštjan Videmšek

NA BEGU

*Moderni eksodus (2005–2016):
z begunci in migranti na poti proti
obljubljenim deželam*

Boštjan Videmšek

NA BEGU

*Moderni eksodus (2005–2016):
z begunci in migranti na poti proti
obljubljenim deželam*

Fotografije:

Jure Eržen

Spremna beseda:

Ervin Hladnik - Milharčič

UMco

Ljubljana, 2016

Boštjan Videmšek
NA BEGU
Moderni eksodus (2005–2016):
z begunci in migranti na poti proti obljubljenim deželam

© Boštjan Videmšek in UMco, 2016

Izdajatelj in založnik: UMco d. d.
Zbirka: 'S terena'

Urednik knjige: Samo Rugelj
Jezikovni pregled: Mira Turk Škraba
Oblikovanje ovitka: Žiga Valetič
Postavitev: Aleš Cimprič
Avtor vseh fotografij: Jure Eržen
Spremna beseda: Ervin Hladnik - Milharčič
Tisk: Primitus d. o. o.
Naklada: Prvi natis, 500 izvodov
Ljubljana, 2016

Brez pisnega dovoljenja založbe je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, skupaj s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki, v okviru določil Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

Knjižno delo je izšlo v okviru programa, ki ga sofinancira
Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

314.151.3-054.73(4)"2005/2016"

VIDEMŠEK, Boštjan

Na begu : moderni eksodus (2005-2016) : z begunci in migranti na poti proti obljubljenim deželam / Boštjan Videmšek ; fotografije Jure Eržen ; [spremna beseda Ervin Hladnik-Milharčič]. - 1. natis. - Ljubljana : UMco, 2016. - (Zbirka S terena)

ISBN 978-961-6954-53-2

284011264

UMco d. d., Leskoškova 12, 1000 Ljubljana
tel.: 01/ 520 18 39, e-pošta: bukla-urednistvo@umco.si, www.bukla.si

Vsebina

Uvod: Deklica s Sotle	9
------------------------------------	---

Prvi del *Izgubljene iluzije*

1. poglavje

Gozdna republika

<i>Melilla, Španija/Maroko, jesen 2005</i>	25
--	----

2. poglavje

»Italija je tretji svet, ne Afrika!«

<i>Lampedusa in Sicilija, Italija, pomlad 2006</i>	37
--	----

3. poglavje

Ko zorijo jagode

<i>Mazagon, Španija, pomlad 2009</i>	51
--	----

4. poglavje

Zaton civilizacije

<i>Atene in Lezbos, Grčija, pomlad 2010</i>	63
---	----

Drugi del **Zlom**

5. poglavje

Arabska pomlad in odisejada

Lampedusa, zima in pomlad 2011 93

6. poglavje

»Najraje bi umrl. Tega ne morem več prenašati«

Patras, Grčija, pomlad 2012 103

7. poglavje

Sirija, največja človeška tragedija našega časa

Turško-sirska meja, poletje 2013 113

Stene so bile zamazane s krvjo. Vsak dan

posebej je bil boj za življenje« 126

8. poglavje

»Moja družina ni umrla. Ubila jo je Evropa«

Atene in Lezbos, jesen 2013 135

9. poglavje

»Dobri ljudje so pomrli ali zbežali«

Dolina Beka, Libanon, zima 2014 147

10. poglavje

Izgubljena generacija sirskih otrok

Zatari, Jordanija, zima 2014 157

11. poglavje

»Oče se je bal za nas, ženske ...«

Kobani, Sirija in Suruč, Turčija, jesen 2014 169

Tretji del *Posledice*

12. poglavje

Množično grobišče v Sredozemlju

Sicilija, Italija, zima-pomlad 2015 191

Dekle, imenovano Pogum 200

13. poglavje

Neskončni tragični tok človečnosti

Kos, Grčija, pomlad 2015 211

14. poglavje

Balkanska pot

Subotica, Srbija in Mórahalom, Madžarska, poletje 2015 219

15. poglavje

Oda radosti na makedonsko-grški meji

Gevgelija, Makedonija, poletje 2015 237

16. poglavje

Tihotapsko trgovanje z moderno človeško tragedijo

Izmir in Bodrum, Turčija ter Kos, Grčija, jesen 2015 253

17. poglavje

Begunci v Sloveniji: vsiljene izredne razmere

Slovensko-hrvaška in slovensko-avstrijska meja, jesen-zima 2015/16 ... 269

Odsotnost države in hitrost teme 280

Epilog: Vrata 317

Spremna beseda: Ervin Hladnik - Milharčič

Potovali smo v nasprotno smer 319

Deklica s Sotle

»Nihče ne zapusti svojega doma, razen če je njegov dom gobec morskega psa.«

Warsan Shire, *Teaching My Mother How to Give Birth*

Na mostu čez Sotlo pri Rigoncah v bližini Brežic je v nedeljo, 20. septembra 2015, več sto beguncev čakalo na prestop hrvaško-slovenske meje. Večina beguncev je bila zaradi zaprtja slovenske meje na hrvaški strani, kamor so jih hrvaške oblasti z vlaki pripeljale s srbske meje, ujeta že drugi dan. Po dolgi poti čez ves Balkan so se, utrujeni in travmatizirani, zaleteli v slovenski živi zid – kordon pripadnikov posebnih policijskih enot, odetih v neprebojne jopiče.

Od dokončnega zaprtja madžarske meje s Srbijo in Hrvaško, ki so jo skrajno desne oblasti v Budimpešti »zavarovale« z visoko žičnato ogrado, je minilo pet dni. Množica beguncev se je bila na svoji poti proti evropskim obljubljenim deželam, še najbolj Nemčiji, primorana preusmeriti proti Sloveniji. Tudi

hrvaška država je »begunski promet« nemudoma preusmerila proti slovenskim mejam.

Da bodo Madžari zaprli svoje meje, je bilo jasno že vsaj dva meseca. Da bo »begunski val« prej ali slej dosegel tudi Slovenijo, je bilo tistim, ki so vsaj površno spremljali dogajanje na balkanski begunski poti, jasno že bistveno dlje. A ko so se na slovenski meji pojavili prvi begunci, so v naši državi zavladaile izredne razmere. Vključili so se vsi mogoči alarmi. Predstavniki oblasti so bili vidno izgubljeni, celo šokirani. V njihovih besedah, gibih in dejanjih je bilo zaznati nekompetentnost, nepoznavanje problematike, manko človekoljubja in skoraj neverjetno količino političnega oportunitizma, ki je – nasprotno kot bi moralo biti – oblikovanje politike prepustil javnemu mnenju.

Mediji – vsaj velika večina – so se dejavno vključili v izbruh (in kreacijo) skrajnega populizma, vodilne ideologije našega časa. In prostora. Novinarji so sirske begunce, ki so na poti proti *Evropi* preživeli več tednov ali celo mesecev, brez kakršnega koli znanja in razumevanja dogodkov na Bližnjem vzhodu in občutka za bolečino drugega, spraševali, zakaj niso raje ostali doma in se, denimo, z orožjem zoperstavili pripadnikom Islamske države. Spraševali so jih, zakaj sploh bežijo in ali se ne zavedajo, da tudi »pri nas« ne živimo v raji. Nihče od teh novinarjev nikoli ni bil ne v Siriji ne na katerem koli drugem bojišču. Nihče od teh novinarjev, politikov in mnenjskih voditeljev ni izkusil vojne na lastni, privilegirani koži. Ko so teroristi 13. novembra 2015 napadli Pariz, so prav ti mediji in politiki v poskusu demonizacije in razčlovečenja beguncev govorili, »da smo v vojni«, ne da bi vsaj približno vedeli, kaj vojna je. In kaj prinaša takšna, skrajno nevarna govorica. Beseda je orožje in orodje – vojne.

Slovenija je trpela ob tragediji nekoga drugega. Toda k tej tragediji je veliko prispevala tudi sama.

Gneča na mostu čez Sotlo je bila vse večja. Žejni, lačni in utrujeni begunci so bili živčni. Nihče jim ni znal – ali hotel – povedati, kdaj (če sploh) bodo lahko vstopili v Slovenijo in nadaljevali pot proti Avstriji. Slovenski policisti so se nemirno prestopali in čakali na ukaze. Vajeni »upravljanja« z nogometnimi navijači, uličnimi protestniki in udeleženci množičnih zabav so bili za ravnanje in komunikacijo z ne le ranljivimi, pač pa tudi ranjenimi ljudmi popolnoma nepripravljeni. Vpitje, žalitve, odrivanje, komaj zadrževana grobost, izkoriščanje pozicije (uradne) moči in *podarjene* avtoritete so v kombinaciji z izgorlostjo, slabo opremo, nizkimi plačami, neurejenim statusom in ignoranco, celo aroganco nadrejenih, pomenili eksplozivno mešanico. Za policiste. In za begunce.

Tristo metrov od mostu čez Sotlo so bili na slovenski strani meje parkirani avtobusi, s katerimi naj bi ljudi na robu fizičnega in psihičnega zloma še isti večer odpeljali proti namestitvenim centrom v notranjosti države. Predstavnik Visokega komisariata za begunce pri Združenih narodih (UNHCR), ki se je na slovensko-hrvaško mejo pripeljal neposredno iz Budimpešte, je pozval policiste, naj ljudem čim prej omogočijo prehod meje. Nad delovanjem slovenskih oblasti je bil že tri dni potem, ko so prvi begunci vstopili v Slovenijo, vidno šokiran in razočaran.

Begunci so vzklikali, da želijo naprej. Ob reki Sotli, ki so jo dve noči pred tem v hladni noči številni begunci prestopili kar sami, je v angleščini in arabščini odmevalo: »Hočemo svobodo!« »Odprite mejo!« »Vsi smo ljudje!« V prvih vrstah pred ograjo in policijskim kordonom so bili nagneteni mladi moški. Sirci. Iračani. Afganistanci. Pakistanci. Kurdi. Iranci. Skupina Afričanov iz podsaharskih držav. Nekateri so visoko dvigovali svoje otroke, da bi opozorili na svojo »primerjalno prednost«.

Med njimi ni bilo prav veliko solidarnosti in sodelovanja. Na meji so bili, kako človeško, drug drugemu konkurenca. Prestop meje je pomenil preživetje. Konkurenca v boju za preživetje skoraj neizogibno vodi v konflikt. Padlo je nekaj udarcev in še več težkih besed. Vzdušje je bilo naelektreno in tesnobno. Policisti, s katerimi sem se pogovarjal, so vedeli, da bodo morali hitro odpreti mejo. Ta je bila zaprta, ker so si oblasti želele kupiti nekaj časa, ki so ga zapravile prej, upajoč, da se bo zgodil čudež in se bodo begunci nekako izognili Sloveniji, Slovenija pa beguncem. Odločitev slovenske vlade, da začasno zapre mejo s Hrvaško, je sredi septembra 2015 ustvarila ozko grlo. Zamude pri prestopanju meja so se z učinkom domin razširile po vsem Balkanu. Kje so bile slovenske varnostnoobveščevalne službe spomladi in poleti 2015, ko je tako imenovana balkanska begunska pot postala ključna žila migracij z Bližnjega vzhoda in vse bolj tudi iz Srednje Azije proti Evropski uniji, sem se spraševal, ko se je v Rigoncah začelo večeriti.

Pritisk na ograjo se je stopnjeval. A ukaza »od zgoraj« kar ni bilo. Podobno je bilo tudi na bližnjem mejnem prehodu Obrežje, kjer so se že tretji dan čakajoči begunci odločili za protest.

Iz policijskega radijskega oddajnika je končno prišel ukaz, naj begunce začnejo počasi spuščati čez mejo in usmerjati proti avtobusom. Kaotično množico je preplavilo veselje, a to ni umirilo strasti. Nasprotno. Zdaj so se morali begunci sami organizirati in to zaradi »prevladujočih nacionalnih interesov« ni potekalo prav tekoče in umirjeno. Ko so se prerekali med seboj in etnocentrično ter egoistično določali prioritete, sem v njih zagledal evropske politike.

»V vrsto, pizda vam materina! V vrsto! Eden po eden,« se je v beguncem neznanem jeziku drl policist. Prvi begunci so stopili na slovensko ozemlje. Vidno jim je odleglo. Za njimi je bila še ena meja. Še eno ponižanje. Bili so še en korak bližje cilju. Nemčiji. Švedski. Nizozemski. Korak bližje cilju in odrešitvi, ki

sta (bila) največkrat določena le geografsko, njuna vsebina pa je bila bolj metafizična kot fizična.

Drugi, bistveno bolj prijazen pripadnik posebnih enot slovenske policije, se je nagnil čez ograjo, ob katero je množica stisnila ducat otrok. Dva sta kričala in iskala svoje starše. K ograji se je prebila utrujena Iračanka in policistu v roke predala krhko triletno deklico. Policist je prestrašeno dekletce nekaj sekund zmedeno bolj objemal kot držal v naročju. Potem jo je dvignil k obrazu in ji nežno pogledal v oči. Stopil je korak nazaj, medtem pa je dekličina mama skozi nišo v ogradi vstopila v Slovenijo. Policist ji je izročil hčerkico, s katero sta stopili vstran in tiho počakali, da so meje prestopili še drugi njuni sorodniki. Skupaj so odšli do najbližjega avtobusa.

Gledal sem za njima. Kako je mogoče, da se je triletna iraška deklica septembra 2015 znašla v objemu pripadnika posebnih enot slovenske policije v Rigoncah na slovensko-hrvaški meji? Kako je mogoče, da je politično in globalno obskurna Slovenija – sicer za kratek čas – postala središče ene ključnih zgodb našega časa? Kaj vse se je moralo zgoditi, da je prišlo do tega »policijskega objema«? Kako je mogoče, da po sedemnajstih letih poročanj z vojnih in kriznih žarišč o posledicah sirske vojne, najbolj krvavega konflikta našega časa, poročam le poldrugo uro vožnje iz Ljubljane?

Gledal sem za materjo in deklico in pred očmi se mi je v hitrem, neurejenem in kaotičnem posnetku nanizalo nekaj podob, ki na videz niso bile povezane. Tako kot je bilo »na prvo žogo« iraško deklico v objemu slovenskega policista težko razumeti v širšem in geopolitičnem kontekstu časa in prostora, katerega aktivna (so)ustvarjalka je bila in je še vedno tudi Slovenija, disciplinirana podizvajalka globalne politike vojne.

Gledal sem za njima in pomislil na »znamenito« vilensko izjavo, s katero je Slovenija podprla ameriško invazijo na Irak. Pomislil sem na 11. september 2001 in teroristični napad na New York ter skoraj takojšnji vojaški odgovor Združenih držav Amerike in njenih zaveznic, ki je sicer (začasno) pomagal zrušiti talibski režim v Afganistanu, a je državo, ki z napadom na newyorška dvojčka ni bila neposredno povezana, pahnil v nov krog pekla, v katerem je še danes. Pomislil sem na številne obiske pri nadvse profesionalnih slovenskih vojakih v Afganistanu, ki so se zaradi političnih odločitev znašli v vojni, ki bi bila težko manj *njihova*. Manj *naša*. Pomislil sem na talibskega voditelja, ki mi je v Heratu jasno in glasno dejal, da je Slovenija zaradi prisotnosti svojih vojakov v Afganistanu njihov sovražnik in – legitimna tarča napadov. Pomislil sem na topniški napad v provinci Uruzgan, ob katerem sem se naučil leteti in ob pristanku mislil, da sem, povsem krvav in začasno gluh, dobil tisto, kar sem morda iskal. Pomislil sem na vse obiske Helmand, Kandaharja, Kabula, Faraha, Herata in Uruzgana, ki so že sedemintrideset let v stanju vojne – stalne vojne. Pomislil sem na afganistanske otroke, zasvojence z opijem, ki blaži njihove bolečine in izčrpanim materam omogoča vsaj malo spanca. Pomislil sem na velikanska makova polja in pakete opijske paste. Pomislil sem na tisoče in tisoče izgubljenih duš, življenj, hrepenenj, upanj. Pomislil sem na svoje – in *naše* – udobje in privilegije.

Pomislil sem na hitro naraščajoči rasizem, ksenofobijo in delitve na nas in njih.

Pomislil sem na množična grobišča v Iraku, na zgodovinsko tragedijo kurdskega ljudstva in vrhunec iraške državljanske vojne, neposredne posledice ameriške invazije in okupacije. Ta je državo spremenila v peskovnik skrajnih islamističnih gibanj in sektaškega sovraštva, iz katerega se je »rodila« Islam-ska država, neposredna potomka (tudi) naše zunanje politike.

Islamska država, pred katero bežijo Sirci vseh generacij in stanov. Pomislil sem na granato, ki je potem, ko je v Bakubi pristala pred nama z Juretom, čudežno ni razneslo. Pomislil sem na goreča Mosul in Kirkuk, kamor sem po začetku ameriško-koalicijske invazije ilegalno prišel preko zasneženih gora na turško-iraški meji. Pomislil sem na opustošeni iraški nacionalni muzej v Bagdadu, ki sem ga obiskal nekaj dni potem, ko so ga oropale razjarjene množice in s krajo lastne zgodovine ukradle tudi svojo prihodnost. Pomislil sem na štiri slovenske vojaške inštruktorje, ki so v Natovi misiji sodelovali pri urjenju iraških vojakov. Pomislil sem na eksplozijo obcestne mine, ki je v zrak poslala dva avtomobila pred nami. Pomislil sem na izsiljeno vojno med suniti in šiiti in velike regionalne ter globalne manipulacije, ki so zaradi nafte, vode, rodovitne zemlje, ozemlja in korporacijskih interesov razkosale Bližnji vzhod in Severno Afriko. Pomislil sem na svoje poražene, zaprte in pobite egiptovske in sirske prijatelje, mlade intelektualce in aktiviste, ki so se med arabsko pomladjo polni upanja in prazni strahu odpravili na ulice svojih mest in se goloroki zoperstavili vojaškimi diktaturam. Pomislil sem, kako kratek in bežen je zgodovinski spomin in kako lahko je krojiti »resnico« iz območja udobja, brez kakršnega koli stika z resničnostjo in empatije. Pomislil sem, kako je sirski predsednik in vojni zločinec Bašar al Asad zaradi svoje »sekularnosti« – sekularna sta bila tudi Hitler in Stalin, mar ne? – postal heroj evropske akademske levice, ki je za obrambo ideologije, to pač ni nič novega, pripravljena žrtvovati tisoče in tisoče nedolžnih življenj. Le da se enačba izide. Pomislil sem na sirske vladne bombnike, ki so nas preletavali na poti proti Alepu, in na drobovje razžirajočo tesnobo ultimativnega eksistencialnega strahu. Pomislil sem na sirskega prijatelja Abdula K., učitelja angleščine, ki me je vodil po bojiščih, potem pa zaradi ljubezni prijel za orožje in kmalu izgubil noge. Pomislil sem, da sem imel vedno, prav vedno, privilegij vrnitve.

In izbire. Za razliko od stotisočih tistih, ki jih je usoda obsodila na življenje v vojni, in so se, da bi se izognili izvršitvi smrtne obsodbe, pognali v beg proti Evropi.

Pomislil sem, kako prekleto malo je manjkalo, da bi moja generacija doživela svoj Vukovar, Srebrenico, Ahmiće, Sarajevo, Račak in Nevihto; toda imeli smo srečo, svinjsko srečo, tlakovano z etnocentričnim politično-ekonomskim oportunizmom, da mladosti nismo preživeli v begunskih taboriščih, na bojiščih v porušenih mestih, v zatohlih zakloniščih stanovanjskih blokov, v razčlovečenem boju za ostanke življenja ... bivanja na obrobju *civilizacije*. Imeli smo srečo, da svoje mladosti nismo končali v množičnih grobiščih – kot del vojne statistike, kot »material« za forenzične preiskave. Imeli smo srečo, da nas nekateri niso obravnavali tako, kot danes obravnavajo sirske in tudi druge begunce.

Gledal sem za deklico in njeno mamo in se spomnil številnih trupel, bombardiranj, porušenih vasi, strahu, obupa, revščine, manjkajočih udov, razbitih družin, sirot, neprespanih noči, agresivne tesnobe, ugrabitev, ubitih prijateljev in novinarskih kolegov, tisočih osebnih izpovedi beguncev, pričevalcev, preživelih ...

Spomnil sem se bošnjaških beguncev v Ljubljani, ki so bili moj prvi novinarski stik z vojno. Stik, ki je nepovratno določil mojo smer. Spomnil sem se vseh begunskih in tudi migrantskih zgodb, ki jim skoraj obsesivno sledim že dve desetletji in o katerih sem poročal, ali pa so, številne, ostale zapisane le v intimi.

To ni knjiga o *njih*. To je knjiga o *nas*.

Ko so pripadniki Slovenske vojske novembra 2015 na slovensko-hrvaški meji začeli postavljati žičnato in bodečo ograjo, je od slovenskega vstopa v Evropsko unijo minilo že skoraj

desetletje. V tem času smo se navadili, da znotraj EU ni meja. Vsaj vidnih ne. Potovanje po Evropi, ki se je sicer po letu 2008 vse bolj pogrezala v gospodarsko, finančno, socialno in tudi politično krizo, je postalo preprosto, skoraj samoumevno. O mejah, ograjah, bodeči žici in »krepitvi evropskih zunanjih meja« smo začeli razpravljati šele, ko so bile dejansko že ogrožene. A nikakor ne zaradi beguncev in ekonomskih migrantov, ki so v letih 2014 in predvsem 2015 množično prihajali v Evropo. Begunci in migranti so bili tisti, ki so nam s svojim prebijanjem fizičnih meja dejansko dali vedeti, da evropske meje nikoli niso padle. Nasprotno. Bolj ko se je Evropa odpirala navznoter, bolj je utrjevala svoje zunanje okope. Medtem ko je rasla *trdnjava Evropa*, ta velikanski, a skrajno občutljivi in vase zagledani slonokoščeni stolp, bolj agresivna in od svojih papirnatih idealov svobode bolj oddaljena je bila bližnja prihodnost stare celine. Bližnja prihodnost, ki je leta 2015 postala – sedanjost.

Diskurz – tako javni kot zasebni – se je hitro zaostрил. Skrajna desnica se je osvobodila. Njen pogled na svet je pospešeno postal dominantna optika. Med temačno ulico in evropskimi dvori so se razlike hitro stopile. Namesto da bi v vsaki duši in hiši, v kateri je domovalo vsaj še kanček človečnosti, bobnel glasen alarm, se je evropsko (beri: slovensko) jedro pospešeno radikaliziralo.

Obnašali smo se, kot da ljudje ne bi imeli imen, obrazov, usod, zgodb in prihodnosti. Še huje: do beguncev in migrantov smo se obnašali kot do jedrskih odpadkov. Kot da ne bi imeli niti kančka zgodovinskega spomina. Kot da smo vsi skupaj živeli v veliki, vseprisotni laži, ki nam je zaradi svoje ekonomske podstati zameglila presojo in nam vsilila *idejo*, ki je četrto stoletja po sesutju železne zavese med drugim doživela klavrní propad z gradnjo zidu na madžarsko-srbski in slovensko-hrvaški meji.

V prvih letih »konjunktura« na začetku 21. stoletja je bilo drugače. Visoka gospodarska rast in z njo povezani do obisti napihnjeni baloni so se hranili s ceneno delovno silo brez kakršnih koli zavarovanj in pravic. Zunanje evropske meje so bile sorazmerno lahko prehodne – to je bila takrat oportunistična politična in, predvsem, ekonomska odločitev. Migranti so gradili špansko, grško, italijansko in britansko (začasno) zgodbo o uspehu. Evropska unija je bila za brezpravne in vsaj približno dostojnega življenja lačne ljudi iz nerazvitih okolij bolj privlačna kot kadar koli prej. A tudi takrat, ko so obmejni policisti, cariniki in pripadniki obalnih straž v Sredozemlju in Rokavskem prelivu mižali na eno oko, so se migranti na poti v obljubljeno deželo množično utapljali ali pa so na ilegalni prestop meja v gozdovih čakali tudi po leto ali dve. Mnogi so bili že takrat postranska škoda evropskega gospodarskega čudeža, a se o njih ni govorilo.

Bili so industrijsko samoumevni.

Dobesedno.

Tako kot je bilo – in je še vedno – industrijsko samoumevno njihovo umiranje na poti proti Evropi. Od leta 2000 se je v Sredozemskem morju, množičnem grobišču, utopilo skoraj 25.000 ljudi.

Ko je udarila kriza in se je evropski jug pod pritiskom mednarodnih finančnih institucij, Bruslja in Berlina, začel približevati tretjemu svetu, velik del Evrope pa je preplavila epidemija brezposelnosti (predvsem med mladimi), so migranti in begunci postali javni sovražnik številka ena. Postali so Judje 21. stoletja. Evropska unija je najprej sprejela prvi, nato še drugi dublinski sporazum in tako uzakonila pravilo, da se morajo ilegalni migranti v primeru prijete znotraj EU vrniti v državo vstopa v Unijo. To je z naskokom najbolj prizadelo Grčijo, že tako največjo žrtev krize.

Migranti so ostali ujeti v najrevnejših mestnih četrtih Aten, kjer so postali žrtve policijskih in neonacističnih napadov. Niso

mogli ne naprej v zahodno ali severno Evropo, ne nazaj domov. Rasizem je z vzponom Zlate zore in radikalizacijo Nove demokracije postal uradna grška politika, kar se je spremenilo šele z volilno zmago levičarske Sirize januarja 2015. Po državi so pod budnim očesom Bruslja zrasli tako imenovani namestitveni centri za migrante, dejansko koncentracijska taborišča.

Svobodna, odprta, strpna in napredna Evropska unija je postala antiteza same sebe.

Predsednik madžarske vlade Viktor Orban, populist, ki že vrsto let odkrito koketira s fašizmom, je bil tisti, ki nas je moral opomniti, kako šibka in kristalno krhka je iluzija odprte Evropske unije. Julija 2015 je na madžarsko mejo s Srbijo in kmalu tudi s Hrvaško poslal vojake, policiste in zapornike, ki so šestindvajset let po padcu berlinskega zidu na ravninski meji z nekdanjo Jugoslavijo »hitro in učinkovito« postavili kovinsko ograjo, berlinski zid 21. stoletja. Evropa je, vsaj navzven, delovala presenečeno. Celo zgroženo. Tudi predsednik slovenske vlade dr. Miro Cerar je proti Budimpešti poslal nekaj ostrih sporočil.

Manj kot tri mesece kasneje je tudi sam – in to prav na Madžarskem – naročil desetine kilometrov kolutov rezilne in bodeče žice, s katero je pod pritiskom Avstrije in Nemčije zarezal v srce pokrajine ob slovensko-hrvaški meji. Tamkajšnji prebivalci so takšne prizore nazadnje videli med drugo svetovno vojno.

Skrajno nehumano in necivilizirano »branjenje evropskih meja pred vdori barbarov« nikakor ni lastno le Orbanu in Cerarju. Evropa se že vrsto let sistematično obdaja z zidovi, bodečimi žicami in stražnimi stolpi ter se tako spreminja v luksuzno taborišče za izbrance, ki so imeli to srečo, da so se rodili tam,

kjer njihovih domov ne bombardirajo vojaška letala, njihovih žena, hčera in sester ne posiljujejo pripadniki skrajnih milic, v njihovih mestih pa je na voljo dovolj vode, hrane, odej in trdnih streh za veliko večino prebivalcev. Da o pametnih telefonih in izjemni izbiri televizijskih resničnostnih šovov, ki jo imajo za zidovi evropske trdnjave na voljo njeni privilegirani taboriščniki, niti ne govorimo.

Begunska tragedija je leta 2015 doživela vrhunec. Ker je vstopila (in kolikor se le da hitro tudi izstopila) tudi na slovenska tla, je postala domača zgodba in ena glavnih notranjepolitičnih tem. Podobno je bilo po vsej Evropi, a takšnega šoka, kot ga je bilo čutiti v Sloveniji in drugod po rasno homogeni bivši komunistični Evropi, ki jo z zamudo prežema stockholmski sindrom, ni bilo mogoče čutiti nikjer drugje. Visoko ceno nacionalizma, etnocentrizma in ideološke ortodoksniosti vedno in povsod plačuje tisti *drugi*.

Za tiste, ki so se z vso silo postavili na branike 19. stoletja, je begunska tragedija prišla kot naročena.

Toda ne gre pozabiti, da je begunska (in migrantska) zgodba permanentna. Da je bilo leta 2015 le bolj »intenzivno« in so begunci nase nehote opozorili tudi tam, kjer do zdaj niso imeli nobenega neposrednega stika z vojnami v Siriji, Afganistanu, Somaliji in Jemnu, kaosom v Iraku, notranjim konfliktom v Pakistanu, uničujočimi podnebnimi spremembami v Sahelu in Bangladešu ter vojaško hunto v Eritreji.

Begunska zgodba bo tudi zgodba jutrišnjega dne. Begunska zgodba je zgodba danes. Begunska zgodba je bila zgodba včeraj.

Prvi del

Izgubljene iluzije

1. POGlavJE

Gozdna republika

Melilla, Španija/Maroko, jesen 2005

Deževalo je že drugi dan. Nebo je bilo temno sivo. Počasi se je temnilo, čeprav je bilo do večera še daleč. Po skalah sredi nizkega in ne najbolj košatega sredozemskega gozda je nevarno drselo. Na blatni poti se je udiralo do gležnjev. Dišalo je po borovcih, zemlji in morju. Gozd je bil skoraj neprehoden in popolnoma tih. Tudi ptic ni bilo slišati. S fotografom Juretom Erženom sva iskala skupino beguncev in migrantov. Ti so že več mesecev živeli na maroški strani španske eksklave Melilla, ki leži na obali Severne Afrike. Nisva natančno vedela, kam morava iti. Za najinim hrbtom se ni več videlo niti zadnjih maroških hiš, bolj kajut, izpred katerih so lokalni moški srepro zrl v »tuje pohodnike«. Sledila sva navodilom znanca iz maroške nevladne organizacije. Rečeno nama je bilo, da naju bodo »gozdni ljudje« našli sami. Le tiha in previdna ter čim manj vidna morava biti, so nama rekli.

Iz visokega grmovja, približno tri kilometre od španske meje, je neslišno stopil razcapan in bradat možakar, naju